

EMİLE ZOLA'NIN "GERMİNAL"i ve XIX. YÜZYILIN SONLARINDA FRANSIZ ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

Adnan Mahiroğulları*

Roman türü, kuşkusuz "toplumsal muhtevalı" edebi türlerin önde gelenidir. XIX. yüzyıldan itibaren giderek güncellik kazanan bu tür, Sthendhal, Balzac, Dickens, Dostoyevski, Zola gibi güçlü romancıların elinde "toplum"u çok yönlü olarak yansıtmaya başlamıştır. Bu nedenle, roman türü, edebi işlevinin yanı sıra belirli bir dönemde belirli bir toplumun "toplumsal yapısı", "yapısal çarpıklıkları", "üretim ilişkileri", bireylerin "yaşam tarzları" hakkında da bilgi verebilen eserler olarak kabul edilir. Bu bağlamda pek çok roman, kaleme alındığı çağın toplumsal "belge"leri; romancı da, bilinçli ya da bilinçsiz, çağının görgü "tanık"larıdır.¹

Natüralist akımın öncüsü Zola'nın, eserlerini bir bilim adamı titizliğiyle uzun araştırmalar, gözlemler, deneyler yapıp belgeler topladıktan sonra kaleme aldığı bilinen bir gerçektir. Nitekim Zola, eleştirmenlerce "işçi hareketleri" üzerine yazılmış romanların en büyüğü sayılan² "Germinal" adlı romanını yazmadan önce konu ile doğrudan ilgili II. ve III. İmparatorluk döneminde yapılan "grevler" hakkında, bugün hala Paris'te Milli Kütüphane'de saklı bulunan çok sayıda belge toplamıştır. Maden ocaklarına inerek işçilerle ve işverenlerle günlerce yüz yüze görüşmeler yapmış, yine romanın teknik muhtevası ile ilgili olarak çağının toplumcu yazarlarından Leroy-Beaulieu'nun "İşçi Sorunu", Laveleye'in "Çağdaş Toplumculuk", Simonin'in maden işçilerinin çalışma koşullarını ele aldığı "Toprakaltı Dünyası" ve Doktor Boens-Boisseau'nun "Maden İşçilerinin Hastalıkları" adlı eserlerini okumuştur.³

Germinal'deki olay örgüsü tamamen "gerçek" hayattan alınmıştır. 1870'li yıllarda Fransa'nın Kuzey bölgesinde yaşanan Montsou Kömür Ocakları grevleri romana konu edilmiştir. Diğer taraftan yazarın romanda kullandığı işçi ücretleri ve bazı temel tüketim mallarının fiyatları ile ilgili veriler, o dönemin gerçek ücret ve

* Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Görevlisi.

¹Emin ÖZDEMİR, **Türk ve Dünya Edebiyatı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 63.

²Abraham H. LASS, **100 Büyük Roman**, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1980, s. 92.

³Henri GUILLEMIN, **Germinal'e yazdığı önsöz**, Garnier-Flammarion Paris 1968, s. 10.

fiyatlarını yansıtmaktadır* . Bu nedenlerle Germinal için, II. İmparatorluk döneminin tamamı, kısmen de III. İmparatorluk dönemi Fransası'nın "endüstri ilişkileri" hakkında güvenilir bilgiler verebilecek bir "belge roman" denilebilir.

Biz bu yazımızda, Fransa'nın küçük bir kasabası Montsou'da, kömür ocaklarında çalışan işçilerin çalışma koşullarını, "sermaye"ye karşı örgütlenme çabalarını ve kömür işçilerinin başlattığı bir "grev"i ele alan Zola'nın "Germinal" adlı romanından hareketle, başka kaynaklara da başvurularak eserin yayımlandığı tarih olan 1885 yılına kadar Fransız endüstri ilişkilerinin genel çerçevesini çizmeye çalışacağız.

I-Endüstri devrimi sonrası değişen "çalışma ilişkileri"nin genel çerçevesi

XVIII. yüzyıl, insanlık tarihinde önemli yapısal değişikliklere neden olan iki devrimin ortaya çıktığı bir çağdır. Birincisi, yüzyılın ortalarında "buhar makinası"nın James Watt tarafından bulunuşu akabinde "buharın pamukla evlenmesinden"⁴ doğan "**Endüstri Devrimi**", ikincisi ise "**Fransız Devrimi**" dir. Endüstri Devrimi, üretimde makinalaşma oranının giderek artışıyla geleneksel "üretim tarzı"nı ve "çalışma ilişkileri"ni, Fransız Devrimi ise çağlar boyu küçük değişimlerle sürüp gelen "siyasal yaşamı" değiştirmiştir. Sonuçta her iki devrimin, ekonomik ve sosyal normları derinden etkilediği kuşkusuzdur.⁵

Tarım ekonomisi ağırlıklı toplumdaki, kütle üretim tarzıyla daha çok "mal" üreten endüstri toplumuna geçiş sonrasında "işçi sınıfı" denilen yeni bir sınıf doğmuştur. Bu yeni sınıfın ortaya çıkışıyla, tarih boyu süregelen geleneksel "çalışma ilişkileri"nde yeni dönüşümler görülmüştür. Bu bağlamda, Endüstri devrimi öncesinin meslek kuruluşları olan "**İonca**" (corporation, guild) sisteminin, çalışma hayatındaki iki aktörü **usta-çırak** kavramı, nicel farklılıklarla yerini "**patron-işçi**" kavramına, esnek çalışma süreleri ise, "katı mesai" anlayışına bırakmıştır. Geleneksel iki aktör usta-çırak arasındaki ortak çıkarlara dayalı "dikey dayanışma" giderek patron-işçi ilişkilerinde "dikey çatışma"ya, küçük ölçekli "emek yoğun" üretim tarzı, büyük ölçekli "sermaye yoğun" üretim tarzına dönüşmüştür⁶. Bu dönüşüm nedeniyledir ki, kimi sosyal siyasetçiler, endüstri devrimi sonrası ortaya çıkan ve giderek hem nitelik hem de nicelik bakımından

* Germinal'deki işçi ücretleri ve tüketim malları fiyatları, 1870'li yıllarda Çalışma Ofisi'nin resmi istatistiklerinin yer aldığı Pierre Brizon'un "Emeğin ve Emekçilerin Tarihi" adlı kitabındakilerle aynıdır. Bkz: s. 439-446.

⁴-Nusret EKİN, **Endüstri İlişkileri**, Beta yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul 1994, s. 8.

⁵-Cahit TALAS, **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, Bilgi yayınevi, İstanbul 1992, s.23.

⁶- Yusuf BALCI, "Geçmişten Geleceğe Çalışma İlişkileri" , yayımlanmamış tebliğ, İstanbul 1996 s. 3.

çeşitlenen yeni çalışma ilişkilerine* kavram olarak "endüstri ilişkileri" demişlerdir.⁷

Endüstri devrimi sonrası tarım sektöründeki iş gücü fazlalığı, kırsal kesimden büyük umutlarla yeni kurulan endüstri bölgelerine doğru göç etmiştir. Bu göç, kuşkusuz sağlıksız ve hızlı bir kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Şehirlerin varoşlarında veya yeni kurulan mahallelerdeki gecekondualarda iskan edilen yeni "endüstri işçi sınıfı"nın, kötü hayat şartlarına ilaveten uzun iş süreleri, düşük ücretler, ücret yerine mal verilmesi(truc-system), kadın ve çocuk istismarı, iş kazaları ve meslek hastalıklarıyla da karşı karşıya kaldıkları bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla bir süre sonra yetersiz beslenme, sağlıksız çalışma koşulları gibi unsurlar endüstri bölgelerinde yaygın halde bir takım ciddi hastalıkların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kısacası baba ocakları köylerini ve eski mesleklerini terk ederek "proleter"leşen bu insanların, her türlü sosyal güvenceden yoksun, "sefalet" ortamında, Marx'ın o yıllarda revaç gören ifadesiyle "zincirlerinden başka kaybedecekleri hiçbir şeyleri" kalmamıştır.

Sosyal siyasetçiler, Endüstri Devrimi sonrası ortaya çıkan yeni çalışma ilişkilerini bazı kıstasları göz önünde bulundurarak "liberal" ve "müdahaleci" dönem başlıkları altında iki süreçte incelemektedirler. Biz de, aynı şekilde XIX. yüzyıldaki Fransız Endüstri İlişkileri'ni iki başlık altında, liberal ve bireyci dönem, müdahaleci dönem olarak inceleyeceğiz.

1-Liberal ve Bireyci Dönem

Fransız devrimi sonrasında XIX.yüzyılın ortalarına kadar süregelen dönem(1789-1840) "liberal" ve "bireyci" dönemdir. Bu dönemde, siyasi liberalizme paralel olarak gündeme gelen ve ekonomik hayatın düzenli işleyebilmesi için her türlü müdahaleyi engel sayan "iktisadi liberalizm", "bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" (Laissez passer, laissez faire) anlayışıyla hareket etmiştir.

Liberal düşünce sistemi, kuşkusuz bireysel gayretlerin hem bireye hem de topluma büyük yarar sağlayacağına inandığından, ."çalışma koşullarını" işçi ve işverenin özgür iradesine dayalı, devletin taraf olmadığı "bireysel akit sistemi"yle düzenlemeyi öngörmüştür. Ama ne var ki, bu dönemdeki uygulamalara bakıldığında hizmet akitlerinin özgür iradeyle hakkaniyet ölçüsünde oluşacağı fikri teoriden öteye gidememiş, çalışma koşullarının şekillenmesinde tarafların

* Çoğu sosyal siyasetçiler, Endüstri Devrimi sonrası ortaya çıkan yeni çalışma ilişkilerini geleneksel çalışma ilişkileri kavramından ayırabilmek için bu ilişkilere "endüstri ilişkileri" demişlerdir. Bu nedenle yazımızda endüstri ilişkileri terimini kullanmayı tercih ettik.

⁷-Numan KURTULMUŞ, *Sanayi Ötesi Dönüşüm*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 59.

iktisadi güç ve kudretleri birinci derecede etken olmuştur⁸. Bu bağlamda, "ücret"i yegane geçim kaynağı olan işçinin, üretim araçlarına sahip "sermaye" karşısında eşit güç oluşturamadığı, dolayısıyla güçsüz kaldığı görülmüştür. Başka bir deyişle ücret, işçinin çalışmasına bağlı bir gelir olduğu ve çalışmadığı takdirde gelir imkanından yoksun kaldığı sürece, bireysel akit sisteminde işçinin pazarlık gücünden bahsedilemez.

Diğer taraftan, dönemin daha başlarında, işçinin işveren karşısında pazarlık gücünü artıracak yegane yol olan "koalisyon hakkı", 1791'de Chapelier Yasası ile yasaklanmış, sendika kurma çalışmalarına katılanlar cezai takibata uğratılmıştır⁹. Dolayısıyla bu dönemdeki "sözleşme özgürlüğü" giderek işverenlerin çalışma şartlarını işçilere dikte ettirme özgürlüğüne¹⁰ dönüşmüştür.

Neticede çalışma ilişkilerinin güç bakımından eşit olmayan taraflar arasında "bireysel seviyede" düzenlenmesi, hemen ekseriyetle o yüzyılda işçiler aleyhine istihdam şartlarının ortaya çıkması ve sefalet boyutlarına ulaşan hayat şartlarıyla sonuçlanmıştır¹¹.

2- Müdahaleci Dönem

Fransız endüstri ilişkilerinde müdahaleci dönem, devletin 1841 tarihinde yürürlüğe koyduğu çocuk işçilerle ilgili bir yasal düzenleme ile başlamıştır. Endüstri Devrimi'nin beraberinde getirdiği sosyal sorunlara bir süre kayıtsız kalan devlet, bu sorunların zamanla giderek sosyal patlama boyutlarına ulaşmasıyla işçi-işveren arasındaki ilişkilere daha fazla ilgisiz kalamamıştır. Başka bir ifade ile, iktisadi liberalizmin çalışma hayatındaki sonuçlarının işçiler aleyhine acımasız ve kara bir tablo çizmesi üzerine, devlet, liberal dönemdeki "bırakınız yapsın"cı mantığını gözden geçirmek durumunda kalmıştır.¹² Böylelikle, devlet, işçi-işveren arasındaki işçi lehine bozulan dengeleri düzenlemek amacıyla, üçüncü bir aktör olarak çalışma hayatına karışmaya başlamıştır.

Devletin çalışma hayatına üçüncü bir aktör olarak karışması kuşkusuz kendiliğinden olmamış, yukarıda da belirtildiği gibi bazı mecburiyetler sonucu gerçekleşmiştir. Kimi Fransız sosyal siyasetçiler, böyle bir mecburiyeti, o dönemde ortaya çıkan önemli birkaç etkene bağlamışlardır. Bu etkenler:

⁸-Nusret EKİN: a.g.e. s.11

⁹-Rene MOURIAUX: *Le Syndicalisme en France*, Presse Universitaire de France, Paris 1992, s. 9-10.

¹⁰-Savaş TAŞKENT: "İşyeri Sendika Temsilciliği", *İş Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Temel ve Güncel Sorunları*, Kamu-İş yayını, Ankara 1993, s. 257.

¹¹-Nuri ÇELİK: *İş Hukuku Dersleri*, 12. Baskı, Beta yayınları, İstanbul 1994, s. 4.

¹²-Mesut GÜLMEZ: *Türkiye'de Çalışma İlişkileri*, TODAİE yayını, Ankara 1983, s. 76.

a) İdeolojik etken: İktisadi liberalizm öğretisinin uygulama alanı bulduğu dönemde, devletin giderek artan işçi sorunları karşısında ilgisiz kalması "sosyalist" fikirlerin şiddetli eleştirilerine neden olmuştur. Bu bağlamda, Sismondi, Saint-Simon, İngiliz Robert Owen, Daniel Legrand, Proudhon, İngiltere'de Fabian Okulu gibi "emeğin" "sermaye" tarafından acımasızca sömürüldüğünü öne süren kimi toplumcu düşünürler, işçi sınıfının içine düştüğü bunalımdan kurtarılması için devletin çalışma hayatına müdahale etmesi gerektiği üzerinde durmuşlar, hatta Fransız düşünür Daniel Legrand bir adım daha ileri giderek işçi haklarının "uluslararası hukuk" ile düzenlenmesini öne sürmüştür¹³. Bu dönemdeki toplumcu aydınların büyük bir kısmı, işçi sınıfının sorunlarına çare olarak işçilere koalisyon hakkının tanınması, çalışma saatlerinin azaltılması, işçilerin işletmelerde yönetime katılması gibi¹⁴ somut reçeteler önermişlerdir. Dolayısıyla sosyalist fikirler bu dönemde işçiler arasında büyük taraftar bulmuş, toplumcu aydınların öncülüğünde işçi sınıfı politik güç olma yolunda ivme kazanmıştır.

b) Siyasal etken: Burjuvazinin, feodal aristokrasiden ele geçirdiği siyasal iktidarı tekelinde tutmak uğruna 1791'den itibaren uygulattığı vergi temeline dayalı sınırlı oy sistemi, 1848 İhtilalinden sonra değiştirilerek genel oy sistemine geçilmiştir¹⁵. Bu değişiklik sonrası zamanla işçiler bir araya gelerek seçimler öncesi bir partiyi veya işçi adayları destekleme girişimlerinde bulunmuşlar, bir grup işçi temsilcisi, bu bağlamda 1864 Mart'ında yapılacak ara seçimler öncesi ortak tavırlarını içeren "Altmışlar Bildirisi" adı altında 17 Şubat 1864'te bir bildiri yayımlamışlardır¹⁶. Proudhon gibi kimi yazarlar da "işçi sınıfının siyasal gücü"* nü işleyen eserler kaleme almışlardır. Böylece siyasal iktidarlar, sayıca önemli bir oy potansiyeli oluşturan işçi sınıfının varlığını, dolayısıyla isteklerini hesaba katmak durumunda kalmıştır.

c) Ekonomik etken: 1820'li yıllardan itibaren giderek yaygınlaşma eğilimi gösteren "grev"ler, önemli miktarda üretim ve işgünü kaybına neden olmuştur.

d) Askeri etken: Endüstri bölgelerinde yetersiz beslenme ve sağlıksız iş koşulları nedeniyle salgın hastalıkların baş göstermesi, bu bölgelerden askere alınan işçilerin çoğunun askeri gücü olumsuz yönde etkileyecek şekilde sağlıksız,

¹³-Nusret EKİN: **ÜÇÖ ve AT Boyutlarıyla Türk Endüstri İlişkileri**, Yayınlanmamış ders notları, İstanbul 1989, s. 64.

¹⁴-Toker DERELİ: **Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975, s. 175.

¹⁵-Mesut GÜLMEZ: a.g.e., s. 80.

¹⁶-Alpaslan IŞIKLI: a.g.e., C.II., s. 19, Mesut GÜLMEZ: a.g.e., s. 81.

* Proudhon, 1864'te "De la capacite politique des classes ouvrieres" adlı bir kitap yayımlamıştır.

hastalıklı olması yasa koyucu düzeyindeki devlet yetkililerini önlem almaya zorlamıştır.

e) **İnsani ve dinsel etken:** Liberal dönemdeki insanlık onuruna aykırı çalışma ve hayat şartlarının ortadan kaldırılması için bazı "dinsel" ve "hümaniter" çevreler harekete geçerek devletin bu duruma daha fazla seyirci kalmamasına yönelik baskı yapmışlardır¹⁷.

Yukarıda belirtilen beş husus, endüstri ilişkilerinde devletin sosyal mevzuatları "düzenleyici" üçüncü taraf olarak rol almasını sağlayan önemli etkenler olmuştur. Nitekim devlet, sosyal siyasetçilerce müdahaleci dönemin ilk yasası olarak kabul edilen çocuk işçilerin çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla 22 Mart 1841 tarihli Kanun'u yürürlüğe koymuştur. Daha sonraki tarihlerde de devlet, işçiler lehine çalışma hayatını düzenleyen, işçilere koalisyon hakkı tanıyan bir dizi yeni kanunlar çıkarmıştır.

Böylece XIX. yüzyılın ortalarından itibaren İngiltere ve kara Avrupa'sından başlamak üzere, emeğin sermaye karşısında korunması amacıyla işçi-işveren arasında "bireysel" düzeydeki istihdam ilişkilerine ilave olarak "sendikal örgütlenme"nin temel dayanağını oluşturan "toplu" ilişkiler de gündeme gelmiş olur.

II- Müdahaleci Dönemde Endüstri İlişkileri

Devletin, endüstri ilişkilerine müdahale etmeye başladığı tarih olarak kabul edilen 1841 tarihinden sonra, çalışma hayatında işçi-işveren arasında eşit ve hakkaniyete dayalı dengelerin kurulması kısa zamanda gerçekleşmemiş, oldukça uzun zaman almıştır. 1841 tarihi bir başlangıç olarak kabul edildiğinde, endüstri ilişkilerinin yasal platforma kavuşabilmesi için bu tarihten sonra yaklaşık 50 yıllık bir "geçiş" süreci yaşanmıştır. Başka bir ifade ile, Fransız endüstri ilişkilerinde 1841'den itibaren müdahaleci döneme geçilmesiyle liberal dönemdeki işçiler aleyhine gelişen olumsuz istihdam ve sefalet boyutuna ulaşan hayat koşulları kısa bir sürede sona ermemiş uzun bir süre daha devam etmiştir.

Geçiş döneminde yaşanan ve Germinal'e de yansıyan işçi-işveren-devlet arasında çalışma hayatı ile ilgili çalışma koşulları, ücretler, sosyal güvenlik, toplu iş mücadeleleri ve sendikal örgütlenme gibi endüstri ilişkileri sisteminin temel konularını ayrı ayrı ele alarak inceleyeceğiz.

1- Çalışma Koşulları

Endüstrileşme sürecinin ilk başladığı ülke İngiltere'de, daha sonraları Fransa ve Almanya'da, yeni endüstri iş gücünün çalışma koşulları genel olarak son derece sağlıksız bir ortamda uzun süre çalışanların aleyhine oluşmuştur. Hijyenik önlemlerden yoksun işyerleri, uzun mesai saatleri, ağır ve tehlikeli işlerde çocuk

¹⁷-Orhan TUNA-Nevzat YALÇINTAŞ: *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1994, s. 197.

ve kadın istihdamı gibi hiç de insani olmayan çalışma koşullarının 1885'te yayımlanan **Germinal**'de de roman sanatı çerçevesinde gözler önüne serildiği görülmektedir.

12.000 işçinin çalıştığı Montsou'daki Le Voreux ve Jean Bart kömür ocakları, iş güvenliği ve fiziksel bakımından madencilerin zor koşullarda çalıştıkları işyerleridir. Romana konu olan bu ocakları Zola, bizzat yeraltına inerek kendi gözüyle görmüştür. İşletme müdürüyle birlikte indikleri bir ocakta, müdür Zola'yı çalışma koşulları nispeten daha iyi ve nemsiz olan galerilere götürmek istemişse de o, "oluk gibi sağnak halde suların damladığı, bir insanın ancak yatarak çalışmak zorunda kaldığı, 28 derece sıcaklıktaki nemli galerilerin de varlığına tanık olmuştur." Yazar, orada "gülümsediklerinde sadece gözleri ve dişleri parıltıyan, yüzleri kara toza bulanmış 'forsa'larla karşılaşır"¹⁸. Zola, yerin 300-400 metre altındaki çalışma koşullarını romana aşağıdaki cümlelerle yansıtmıştır:

"Dört kazmacı aşağı yukarı dört metrelik bir yerde çalışıyorlardı. Damar pek inceydi, kalınlığı elli santimi zor bulduğundan hepsi tavanla duvar arasında yamyassı uzanıyor dizleriyle dirsekleri üzerinde ilerliyorlardı. Kömür çıkarmak için yan yatıp kısa saplı kazmalarını bu durumda sallamak zorunda kalıyorlardı.

Aşağıda sıcaklık 35 dereceye kadar çıkıyor, hava akımı kesiliyor, soluk alıp vermek öldürücü bir hal alıyordu. İşçiler daha iyi görebilmek için lambalarını başlarının yanındaki çiviye tutturmuşlardı. Lamba kafalarını kızdırıyor, kan beyinlerine çıkarıyordu. Burunlarının dibindeki kayadan su sızıyor, iri ve sürekli damlalar inatla hep aynı noktaya düşüyordu. Yarım saat içinde tepeden tırnağa ıslanmışlar, terden sırlıslık olmuşlardı. Her yandan ıslak kumaş kokusu yayılıyordu."* (s.37)

Sağlıksız çalışma koşulları sadece maden ocaklarında değil diğer işyerleri için de söz konusudur. O dönem Fransası'nda, yeterli aydınlanmanın ve ısınmanın olmadığı, havasız, nemli atölyeler yaygın durumdadır. Sağlıksız çalışma koşulları, bu dönemde ister istemez bazı meslek hastalıklarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle maden ocaklarında çalışanlarda "romatizma", kan tükürmeye varan "akciğer enfeksiyonu", küçük yaştan beri bu tip işlerde çalışanlarda kemiklerin gelişmemesiyle sonuçlanan "raşitizm", kimyasal madde üreten fabrikalarda çalışanlarda, genellikle arsenik zehirlenmeleri, kibrit fabrikalarında çalışanlarda fosfor zehirlenmeleri gibi bazı meslek hastalıkları yaygın olarak

¹⁸-Henri Guillemain a.g.ö. s. 1* Göndermeler için bakınız; **Germinal Tohum Yeşerince** Çeviren Bertan Onaran Yazko İstanbul 1980.

görülmüştür. Yine yetersiz beslenme, uzun işgünleri ve hijyenik olmayan çalışma koşullarının bir sonucu olarak "verem" işçiler arasında giderek artmış, bu hastalığın adı o yıllarda "işçi hastalığı" (maladie ouvriere) şeklinde anılır olmuştur.¹⁹

"Tek derdim şu kör olası bacaklarım. Madende o kadar çok ıslandık ki, anlıyorsunuz ya, su iliğime kemiğime işledi. Gün oluyor bacağımı oynatırken danalar gibi böğürüyorum" (s.13)

"-Eskiden hiç öksürmezdim. Ama şimdi bir türlü kurtaramıyorum meretten.

-İçimde ölene dek beni ısıtacak kömür var. Oysa beş yıldır aşağı inmiyorum." (s. 13)

"Öksürdüğüçe ağzından kan gelen ince uzun boylu, solgun benizli Philomene Levaque da burada çalışıyordu." (s. 59)

"Bizimkiler küçük Lydie'e rastlamışlardı. Yavrucak çok ağır bir yükte cebelleşen kapkara incecik bir karınca misali, o dal gibi kol ve bacaklarını gererek yeniden vagonunu itmeye başladı." (s. 52)

Endüstrileşmekte olan kıta Avrupa'sı ülkelerinde, "düzenleyici" ve "korumacı" önlemler içeren "iş yasaları" yürürlüğe girinceye kadar, uzun bir süre "ucuz işgücü" olarak, ağır işlerde bile küçük yaşta "çocuklar" ve "kadınlar"ın çalıştırıldığı bilinen bir gerçektir. 1841 tarihli çocukların çalıştırılması ile ilgili Yasa'nın çocuk işçiler lehine önemli düzenlemeler, iyileştirmeler getirdiği söylenemez.* Adı geçen Yasa, çok küçük yaştaki çocukların çalışmasına yasal bir engel getirmekten ziyade sadece 8-12 yaşları arasındaki çocukların günde 8, 12-16 yaş arasının 12 saatten fazla çalışmasını yasaklamıştır.²⁰ Zira bu dönemde Fransa'da 6 yaşındaki çocukların iplik çilesi sarma işlerinde çalıştırıldığı bilinen bir gerçektir. 1868'de yapılan resmi bir ankete göre toplam olarak sanayide 225.000 çocuk çalışmaktadır.²¹

1841 tarihli bu ilk sosyal Yasa'dan 33 yıl sonra, devlet çocuk işçilerin çalışma koşulları ile ilgili bir başka yasa daha hazırlamak durumunda kalmıştır. 19 Mayıs 1874 tarihli bu yeni Yasa, her ne kadar çocukların çalışma yaşını 12 olarak benimsemiş, madenlerde 13 yaşından küçük çocukların ve her yaştaki kız ve kadınların çalıştırılmasını yasaklanmışsa da, geçim sıkıntısı nedeniyle yoksul

¹⁹- **Emeğin ve Emekçilerin tarihi**, Onur Yayınları Ankara 1977, s. 468-469.

* 1873'te yayımlanan Hector Malot'un Türkçe'ye "Kimsesiz Çocuk" olarak çevrilen "Sans Famille" adlı romanı, çok küçük yaşta çocukların düşük ücretlerle acımasızca çalıştırıldığıın edebi bir belgesidir.

²⁰-Mest GÜLMEZ: a.g.e., s. 92.

²¹-Pierre BRİZON: **Emeğin ve Emekçilerin tarihi**, Onur Yayınları Ankara 1977, s. 476.

ailelerin küçük yaştaki çocuklarını çalıştırmak mecburiyetinde kalmaları sonucu bu Yasa da uzun bir süre uygulanamamıştır²². Nitekim, Germinal'in 1885'te yayımlandığı göz önünde bulundurulursa XIX. yüzyılın son çeyreğinde de küçük yaşta çocuk ve kadın işçilerin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırıldıkları ya da kendi arzuları ile çalıştıkları görülmektedir.

"Etienne ihtiyara,

-Uzun süreden beri mi çalışıyorsunuz kömür ocağında, diye sordu.

-Madene indiğimde sekizime bile gelmemiştim. Şimdi elli sekizindeyim. Varın siz hesaplayın gayri.... Önce tumbacı çıraklığı, sonra vagon itecek kadar büyüyünce tumbacılık yaptım." (s. 12)

"Bütün damarlarla bağlantısı olan bu dehlizin iki başında birer vargelci vardı. Yukarıdaki, vagonların hızını ayarlıyor, aşağıdaki de gelen vagonları karşılıyordu. On iki, on üç yaşlarındaki bu veletler...." (s. 41)

Diğer çocuk işçilerden Bebert 12(s. 22), Jeanlin 11(s.17), Catherine 15(s.17) yaşlarındaydılar.

Romanda mesai süresi hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Ancak işçilerin sabah saat dörtte kalkıp saat beşe doğru işe gitmek için yollara döküldüğü(ss. 16-17), Bonnemort Baba'nın vardiyalı olarak gece çalışıp gündüz uyuduğu (s.19) belirtilmektedir. Ancak romanda çalışma süreleri açık olarak belirtilmese de, bu dönemde mesai süresi 14-16'den hiç de aşağı değildir.²³

Fransa'da, Liberal dönemde ve kısmen de müdahaleci dönemde işçilerin bir işte çalışabilmeleri için "çalışma karnesi" bulundurma mecburiyeti vardı. Germinal'de de sözü edilen "çalışma karnesi"(s. 390) uygulamasının, o yıllarda işçiler arasında birtakım huzursuzluklara neden olduğu, işverenler tarafından genellikle işçilere karşı baskı aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir. İşyerinden ayrılan işçiye çalışma karnesi verilmesi tamamen işverenin inisiyatifine bırakılmıştır. Eski işinden ayrılıp başka bir işe girmek isteyen işçi, yeni işverene, kendisi hakkında olumlu yazılmış bir çalışma karnesini ibraz etmek zorundadır. Aksi takdirde, işçinin yeni bir işe girme şansı yoktur. Başka bir ifade ile, böyle bir uygulama; kuşkusuz işçiye doğrudan doğruya işverene bağımlı kıldığı²⁴ gibi, iş koşullarında iyileştirme isteyen ya da bir haksızlığa karşı çıkan işçilere bir bölgenin tüm fabrikalarının kapısının kapanması demektir.

22-Claude ABASTADO: **Germinal Zola**, Profil d'une Oeuvre, Hatier, Paris 1970 s. 15, ikinci dipnot.

23-Pierre BRIZON: a.g.e., s. 450.

24-Pierre BRIZON: a.g.e., s. 496, Mesut GÜLMEZ: a.g.e., s. 112.

2-Ücretler

Endüstri devrimi sonrası, özellikle liberal dönemde ve kısmen de XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar tüm kıta Avrupa'sındaki sanayileşmekte olan ülkelerde işçi-işveren arasındaki hoşnutsuzlukların temelini düşük ücretler oluşturmuştur. Pazarlık güçleri eşit olmayan iki taraf arasında oluşan ücretler genel seviyesi, işçinin temel ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak çok düşük düzeylerde gerçekleşmiştir. Bu nedenle, aşağı yukarı XIX. yüzyıl boyunca sanayileşen ülkelerde oluşan düşük ücret seviyeleri, endüstri ilişkileri literatürüne son derece anlamlı bir ifade ile "sefalet ücreti", "ölmeyecek derecede ücret" olarak geçmiştir.

Fransa'da XIX. yüzyılın ikinci yarısından son çeyreğine kadar geçen süreçte erkek işçiler için günlük ortalama ücretler 2-2,5 Frank arasında oluşmuştur. Çalışma Ofisi'nin 1850'li yıllarda yayımladığı istatistiklerde bir işçi ailesinin, ulaştırma ve eğitim giderleri hariç aylık giderlerinin 90 Frank civarında olduğu görülmektedir.²⁵ Bu durumda, gündelik 2.5 Frank kazanan bir işçi ayda 75 Frank gelire ortalama 90 franklık giderini karşılamakta güçlük çekeceği aşikardır.

Germinal'de işçilerin aldıkları ücretler ile ilgili bazı teknik ayrıntıları bulmak mümkündür: Ücret ödeme süresi; 15 gün(s.160), ödeme şekli; tedavüldeki para ile nakit olarak (s.157), ücret haddi; üretim birimlerinde "kazmacı" tabir edilen işçilere hasılaya dayalı ürettiği beher vagon başı ücret (s. 156), hizmet birimlerinde çocuklara bir Frank, kadınlara iki* orta yaştaki erkeklere üç Frank(s. 21 ve 157), ücret tahakkuku; bilfiil çalışılan günler için yapılmakta, hafta tatili(pazar günleri s. 157), genel tatil günleri (yortular s. 129) ve işveren tarafından işe ara verildiği günlerde (s. 151) ücret ödenmediği görülmektedir.

Ücretler genel seviyesinin çok düşük olduğu, işçilerin geçim sıkıntısı çektikleri roman boyu yakınmalarından anlaşılmaktadır:

"-Et yüzü gördüğümüz yok

-Etten geçtik ekmek bulabilsek bin şükür"(s. 10).

Romanın kadın kahramanlarından Maheude, bakkal Maigrat'a adeta yalvararak; "-Dünkü gibi eli boş döndürme beni, cumartesiye kadar aç oturacak değiliz ya...Bütün istediğim iki ekmek" der (ss.79-80). " Beni kıtır kıtır kesseniz, beş metelik çıkaramazsınız benden" (s. 94). "Hey Allahım ya rabbim, dolapta bir lokma ekmek evde satacak tek bir şeyim kalmadı " (s. 224). "- Ekmek isteriz ekmek!" (s. 292).

²⁵-Pierre BRIZON: a.g.e, s. 444.

* II. ve III. İmparatorluk dönemi Fransa'sında ücretler genel seviyesi için bakınız: Pierre BRIZON, a.g.e., ss. 439-449 (XIX. Yüzyılda Ücretler) Zola'nın Germinal'de çocuk, kadın ve erkekler için belirttiği günlük ücret hadleri, Brizon'un 1861-1891 yılları arasında sayfa 443'de ki tabloda verdiği ücretlerle aynı olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan, ücretler genel seviyesinin, emek arz ve talebinin mekanik hareketlerine bağlı olarak daima "tunç sertliği"yle "geçimlik ücret" seviyesinde kaldığı, ünlü İngiliz sosyal siyasetçi David Ricardo'nun ifadesiyle "boş kursaklardengesi"(equilibre des ventres vide)oluŐturduđu²⁶ romanda tüm netliği ile vurgulanmaktadır:

"-Ücretleri yükseltmek kolay mı, çelik gibi bir kar yasası, ücretleri en alt düzeyde yani işçilerin ölmemesine ve bol bol çocuk yapmasını sağlayacak düzeyde tutuyor. Biraz daha düşürseler, işçiler aklıktan geberir, yeni gelen işçilerse daha yüksek ücret ister. Biraz yükseltmeye kalksalar işsiz sayısının çokluğu buna engel olur. Boş kursaklar dengesidir bu " (s. 125).

Ücretler genel seviyesinin çok düşük olması nedeniyle Germinal'de işçi aileleri küçük çocuklarını, eşlerini de çalıştırmak durumunda kaldığı görölmektedir. Bu durum, kuşkusuz ücretler ile emek arzı arasındaki doğrusal olan ilişkinin, düşük refah seviyesinde "tersine elastikiyet" kazandığının bir göstergesidir. Bilindiđi gibi, ücretler ile emek arzı arasında normal olarak doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Ancak yüksek ve düşük refah düzeylerinde "tersine bir elastikiyet" söz konusu olabilir. Düşük refah seviyesinde, ücretler azaldığında normal olarak emek arzının da azalması gerekirken aksine artabilir.²⁷ Dolayısıyla ücretlerin azalması durumunda, Germinal'de de göröldüğu gibi, geçim sıkıntısı çeken aileler, ailenin çalışmayan diğer üyelerini çocuk ve eşlerini de emek arzına dahil edebilirler.

3-Sosyal güvenlik

"Sosyal güvenlik" kavramının önemli hizmetlerinden biri olan "emekli maaşı" uygulamasının, o günkü şartlarda kendine özgü kurallarıyla Fransa'da mevcut olduğu Germinal'de görölmektedir:

"-Çekil artık evine diyorlar. Ama aptal mıyım, iki yıl daha dışımı sıkıp altmışıma dek çalışıp 180 franklık emekli aylığımı koparacağım" (s. 13).

Germinal'de belirtildiğine göre; maden gibi ağır ve tehlikeli işlerde işçi, emekli maaşına belirli bir çalışma süresi sonunda, ücretinden emeklilik ödeneği kesilmeksizin hak kazanmaktadır:

"Yevmiyelerinden hiçbir şey kesilmediği halde emekliye ayrılınca epeyce aylık alırlar" (s. 94).

İş kazası geçiren işçilere, kaza işçinin kendi hatasından kaynaklanmıyorsa işletmenin yapacağı tahkikat sonrası tazminat olarak "iş kazası yardımı" yapılmaktadır. Göçük altında yaralanan 11 yaşındaki çocuk işçi Jeanlin'e "işletme 50 franklık yardım yapmıştır. (s. 169)

²⁶-Claude ABASTADO: a.g.e. s. 29.

²⁷-Yusuf BALCI: a.g.m., s. 7.

Montsou'daki kömür ocakları işletmesinde işçilerin sağlık problemleriyle ilgilenen bir "doktor" çalıştırılmaktadır (s. 94 ve 189).

İşletmenin yaptırdığı konutlar, aylığı 6 franka işçilere kiraya verilmekte(s. 189) ve yakacak kömür yardımı yapılmaktadır.

4- Toplu İş Mücadeleleri

Liberal dönemin ortalarına doğru işçi-işveren arasındaki güç eşitsizliğinin iyice işçiler aleyhine bozulmasıyla bilhassa 1820'li yıllardan itibaren, yasal olarak her türlü toplu iş mücadelesi kanun dışı olmasına rağmen, gerek katılım gerekse süre bakımından büyük grevler patlak vermiştir. Grevler, 1820'den sonra paravan dernekler olarak kurulan "yardım sandıkları"na yönlendirilmiştir²⁸

O dönemdeki grevlerin büyük çoğunluğu yaklaşık % 80'i ücret düşmesini önlemek ya da ücretlerin yükselmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Grevlerin 20'lik kısmı ise günlük çalışma saatlerinin azaltılması, toplu halde çıkarılan işçilerin yeniden işe alınmaları gibi nedenlerle başlatılmıştır.²⁹ Resmi istatistiklerde, 1830-1847 yılları arasında Fransa'da grevlerin sayısı 382 olarak görülmektedir.³⁰ Bu grevlerden özellikle Lyonlu ipek işçilerinin yaptığı grev dikkat çekicidir. İşverenin işçi ücretlerini giderek aşağı çekmesi karşısında ipek işçileri ücretlerinin asgari bir tarifeye göre tespiti için günlerce süren ve "çalışarak yaşamak ya da savaşarak ölmek" sloganıyla greve gitmişlerdir. Bu grev daha sonra bir ayaklanmaya dönüşmüş, bazı sosyal siyasetçilere göre, Lyon ipek işçilerinin grevi "ilk kez proleteryanın, burjuvazinin yedek gücü olmaktan çıktığının göstergesidir."³¹ Aynı şekilde, Paris marangozlarının grevi, Paris matbaa işçilerinin, Kuzey maden işçilerinin, keza Anzin ve Montsou kömür işçilerinin grevleri sonuçları bakımından önemli diğer grevler olmuştur.

1850'li yıllardan sonra gerçekleşen grevler ekonomik gerekçeli olduğu kadar giderek siyasi amaçlar için de yapılma eğilimine girmiştir. Özellikle XIX. yüzyılın sonlarında Fransız sendikacılığını etkileyen Anarko-sendikacılık anlayışının bir gereği olarak sendikacılık sadece bir "grevler felsefesi"i³² olarak algılanmaya başlanmış, XX. yüzyılın başlarından itibaren ise, grevler, kapitalizmi ve devleti* ortadan kaldıracak "doğrudan eylem"(action directe) yönteminin en belirgin şekli olarak kabul edilmiştir.

²⁸-Rene MOURIAUX: a.g.e., s. 16.

²⁹-Pierre BRIZON: a.g.e., s. 514.

³⁰-Mesut GÜLMEZ: a.g.e., s. 74.

³¹-Mesut GÜLMEZ: a.g.e., s. 74.

³²-Orhan TUNA-Metin KUTAL: **Grev Hakkı**, Sermet Matbaası, İstanbul 1962, s. 88.

* Anarko-sendikalist öğretilerde, devrim sonrası oluşacak yeni toplum her türlü otoriteden soyutlanmış olacak ve öğretinin teorisyenlerinden Proudhon'un idadesiyle "işletme, hükümetin yerini alacaktır" (L'atelier remplacera le gouvernement). Bkz. Alpaslan IŞIKLI: a.g.e., s. 11.

Grevlerin suç olmaktan çıkması, işçilere koalisyon hakkı tanıyan 1884 tarihli Kanunla sağlanmıştır.

Germinal'in olay örgüsünü, Montsou kömür işçilerinin başlattığı bir "grev" oluşturmaktadır. Romanda, işçilerin ücret artışı sağlamak amacıyla yasal olmasa da "grev mekanizması" nı kullandıkları, grev sırasında bazı işçilerin kömür ocaklarına çalışmaya inerek "grev kırıcılığı" yaptıkları, grev kırıcılarının grevci işçiler tarafından dövüldükleri görülmektedir. Ekonomik gerekçelerle başlatılan bu grev, giderek romanda "Anarşist sendikacılık" anlayışının temsilcisi durumundaki Rus asıllı Souvarine'in yönlendirmesiyle ideolojik boyut kazanmıştır. Grevler sırasında sık sık,

"Kahrolsun kentsoylular!.. yaşasın toplumsal eşitlik"(s. 309). şeklinde sloganlar atılmış, yine Souvarine'in kışkırtmalarıyla ocaklardaki makineler, asansörler tahrip edilmiştir.(s. 290) Güvenlik güçlerinin olaylara müdahalesi sırasında patlayan silahlar ve Souvarine'in son kez yaptığı büyük "tedhiş" le greve kan bulaşmıştır.(s. 373)

5-Sendikal Örgütlenme

1789 Fransız Devrimi'nden 1840'lı yıllara kadar, Fransa'da uygulanan liberal iktisat anlayışı gereği çalışma ilişkilerine ne devletin ne de işçi birliklerinin doğrudan müdahalesi olmuştur. Bu tarihten sonra devlet, işçiler aleyhine oluşan istihdam koşullarını iyileştirmek için çalışma hayatına "düzenleyici aktör" olarak bazı olumlu müdahalelerde bulunmuşsa da, işçilerin sendika kurmalarını engelleyen 14 Temmuz 1791 tarihli **Chapelier** Yasası'nı 73 yıl gibi uzun bir süre yürürlükten kaldıramamıştır. Dolayısıyla işçi-işveren arasındaki güç dengesi uzun bir süre daha işçiler aleyhine devam etmiştir.

1791 tarihli Chapelier Yasası ile işçilere koalisyon hakkının yasaklanması sonrasında Fransız işçilerinin örgütlenme çabaları yer altında gizli olarak devam etmiştir. Bu bağlamda, 1820'lerden itibaren işçilerin kendi aralarında kurdukları "karşılıklı yardım sandıkları", (Societés de secours mutuels) koalisyon hakkının yasallık kazanmasına kadar, işçilerin örgütlenme, dayanışma ve grev girişimlerinde "paravan" dernekler ve "direnme" toplulukları (société de resistance) olarak kullanılmıştır³³.

Fransa'da birleşme hakkının yasaklanması ve bu işe teşebbüs edenlerin ağır cezalara maruz bırakılması kuşkusuz sendikal hareketi yer altına indirmiştir. Dolayısıyla, Fransız sendikacılığı, uzun bir süre yaklaşık 75 yıl gizli bir hareket olarak faaliyetlerini yer altında sürdürmek zorunda kalması nedeniyle "ihtilalci" (revolutionnaire) bir boyut kazanmıştır. Bu nedenle, Fransız sendikacılığı, kuruluş döneminde ihtilalci nitelikli "Anarko-sendikalist" ve "Anarşist sendikalist" ve

33.-J. Daniel REYNAUD: **Les syndicats En France**, Librairie Arman Colin, Cilt I, Paris 1975 s. 11.

"Marksist sendikalist" gibi ihtilalci görüşlerin tesiri altında kalmıştır. Bu bağlamda, Fransız sendikacılığının şekillenmesinde, kuşkusuz yukarıda adı geçen ihtilalci fikirlerle beslenen üç sendikacı önderin Fernand Pelloutier, Jules Guesde ve Leon Jouhaux'nun büyük rolleri olmuştur.

Fransa'da sendika kurmanın suç sayıldığı, kurucularının cezai takibata uğradığı bir eylem olmaktan çıktığı tarih 1864, işçi sendikalarının fiilen tanındığı tarih ise 1868'dir³⁴. Ancak özellikle 1870 yılında hükümete karşı yapılan ayaklanmaya işçilerin de katılması, sendikal hakların yasal tanıma sürecini 1884 tarihli Yasa'nın uygulamaya konulmasına kadar geciktirmiştir.³⁵ Dolayısıyla Fransa'da devletin sendikalar ile ilgili tutumu 1791'den 1864'e kadar "yasaklama", 1868'den sonra fiilen "tanıma ve hoşgörü", 30 Mart 1884 tarihli Kanun ile de "yasal tanıma" olmak üzere üç süreçten geçmiştir.

Germinal'in 1885'te yayımlandığı hesaba katılırsa, işçilere serbestçe örgütlenme hakkı veren 1884 tarihli Yasası henüz yürürlüğe girmediğinden romanda, işçilerin özgürce üye olduğu yasal bir sendika isminden bahsedilmemektedir. Roman boyunca Montsou bölgesinde sadece işçileri örgütlemeye çalışan sendika önderlerinin çabalarından, Fransa'da sendikacılığın oluşumuna merkezi Londra'da bulunan "Uluslararası Emekçiler Derneği'nin (Association Internationale des Travailleurs) maddi ve manevi katkılarından söz edilmektedir.

Germinal'de yasal olarak kurulmuş bir sendikal örgüt mevcut olmamasına rağmen Montsou maden ocaklarında önceden kurulmuş "Yardım sandığı" paravan dernek olarak kullanılmakta, romanda bu dernek aracılığıyla işçilerden "sendika aidatı" toplanmaya başlandığından bahsedilmektedir (s.124)

Fransa'da, 21 Mart 1884 tarihli "Sendikalar Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesiyle, daha önce çatıları oluşturulmuş sendikalar süratle faaliyetlerine başlamışlardır. 1880'li yılların başında, III. Cumhuriyet döneminin sendikalara hoşgörülü davranmaların da etkisiyle Fransa'da 500 kadar işçi sendikası - faaliyet gösteremese de- mevcuttu.³⁶ Adı geçen Kanun'un 2. maddesi, yeni kurulacak sendikalara örgütlenme modeli hakkında, açık bir ifade ile olmasa da, bazı ipuçları verir niteliktedir. Bu maddede, sendikalar: "Aynı veya benzer mesleği ifa eden veyahut ta belirli ürünleri imal etmeyi amaçlayan işyerlerinde çalışan kişilerin oluşturduğu kurumlar" olarak tarif edilmiştir. 2. madde metninde kullanılan "aynı mesleği ifa eden" veya "aynı ürünü imal etmeyi amaçlayan işyerleri" kavramlarından Fransız yasa koyucusunun o yıllarda sendikaların taban örgütlenmelerini iki modelde "meslek sendikaları" ve "işkolu" sendikaları şeklinde öngörmüştür.

³⁴- Rene MOURIAUX : .a.g.e s. 20.

³⁵-Cahit TALAS: *Sosyal Ekonomi*, S yayını, Ankara 1976 4. Baskı s. 245-246.

³⁶-Cahit TALAS: *Sosyal Ekonomi*, s. 246.

SONUÇ

1789 Fransız İhtilali'nden 1840'a kadar, Fransa'da uygulanan liberal iktisat anlayışı gereği çalışma ilişkilerine ne devletin ne de işçi birliklerinin doğrudan müdahalesi olmuştur. Bu tarihten sonra devlet, işçiler aleyhine oluşan istihdam koşullarını iyileştirmek için çalışma hayatına "düzenleyici aktör" olarak bazı olumlu müdahalelerde bulunmuşsa da, sendika kurulmasını engelleyen 14 Temmuz 1791 tarihli **Chapelier** Yasası'ndaki "koalisyon yasakları" nı uzun bir süre kaldırmamıştır. Dolayısıyla işçi-işveren arasındaki güç dengesi uzun bir süre daha 1884'e kadar işçiler aleyhine devam etmiştir.

Fransız sendikacılığı bir mücadele sürecinin içinden geçerek biçimlenen bir harekettir. Fransız sendikacılığında mücadele sürecinin en önemli dinamikleri, kuşkusuz emeğin sermaye tarafından sömürüldüğünü öne süren sosyalist kökenli fikir akımları, dolayısıyla fikir adamları olmuştur. Bu nedenle, Fransız sendikacılığı mücadele ve kuruluş döneminden itibaren ideolojik boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, Fransa'da sendikacılık, daha XIX. yüzyılın ortalarından itibaren "doktriner", "anarko" ve "anarşist sendikacılık" anlayışı³⁷ gibi üç ayrı görüşü bünyesinde barındırmaya başlamıştır. Zola, Fransız sendikacılığının bu özelliğini roman sanatı çerçevesinde *Germinal*'e yansıtmıştır. Bu bağlamda, Fransız sendikacılığının ideolojik yapısı, Kuzey Federasyonu genel sekreteri Pluchart ve Rasseneur, Montsou'daki işçileri örgütleyen Etienne ve Rus asıllı işçi Souvarine'in düşünce ve eylemlerinde temsil ettirilmiştir.

Romanda, çalışma koşullarının olumsuzluğundan detaylı bir şekilde bahsedilmekte, işçilerin aldıkları ücretlerin, sosyal siyasetteki yaygın ifadesi ile "sefalet ücreti", "ölmeyecek derecede ücret" "geçimlik ücret" boyutunda olduğu, işçilerin sefalet içerisinde yaşadıkları sık sık dile getirilen yakınmalardan anlaşılmalıdır. Kaldı ki, Zola'nın *Germinal*'i kaleme almasındaki en önemli unsur; işçilerin aldıkları düşük ücretler nedeniyle sefalet içerisinde yaşadıklarını gözler önüne sererek ilgililerin dikkatini çekmektir. 4 Nisan 1884 tarihinde meslektaşı François Magnar'a yazdığı bir mektupta "Sefalet, acılarıyla, utanç verici yönleriyle tanındığı, varlığı kabul edildiği gün dindirilecektir. *Germinal*'de tek bir arzum var: Zavallı insanların acınacak durumunu gözler önüne sermek³⁸." diyerek *Germinal*'in kaleme alınış nedenini açıkça ifade etmiştir.

XVIII. yüz yılda yaşayan İngiliz rahip Malthus'un, bir süre kabul gören daha sonra eleştirilen "Nüfus Teorisi"nde ileri sürdüğü "ücret artışları nüfus artışı tahrik eder"³⁹ görüşünün aksine, *Germinal*'de "düşük ücretler" in nüfus artış hızını

³⁷Alpaslan IŞIKLI, *Sendikacılık ve Siyaset*, Sevinç Matbaası, Ankara 1972 s. 207.

³⁸-Claude ABASTADO: a.g.e. s. 5.

³⁹-Sabahaddin ZAIM, *Çalışma Ekonomisi*, Filiz Kitabevi, 9. baskı, İstanbul 1992, s. 177.

kamçılacağı görülmektedir. Yukarıdaki düşünceye paralel olarak; Montsou Kömür Ocakları'nda çalışan işçi ailelerinin genelde çok çocuklu olduğu görülmektedir. Örneğin Maheu'nun yedi çocuğu vardır. Ailesinin geçimini sağlayamayan Maheu, ücret seviyesi bu denli düşük olmasına rağmen, küçük yaştaki çocuklarını ve yaşlı babasını kendisiyle birlikte kömür ocağında çalıştırmak zorunda kalmıştır. Bu ise, normalde ücretler ile emek arzı arasındaki doğrusal olan ilişkinin aksine, düşük refah seviyesinde emek arzının "tersine elastikiyet" kazanarak arttığının göstergesidir.

Fransa'da o yıllarda "sosyal güvenlik" kurumları tam olarak kurumsallaşmasa da, işçilerin sosyal güvenliği açısından önemli bir güvence olan "emekli maaşı" ödentisi ve iş kazalarında işçiye maddi yardım yapılma uygulamaları görülmektedir.

İşçi hareketleri içerisinde önemli bir yeri olan "karşılıklı yardım sandıkları" (Societes de secours mutuels) başlangıçta mesleki çıkarların savunulması amacıyla kurulmuşsa da, giderek bu kurum, işçi sendikalarının yasallık kazanmasına kadar Germinal'deki anlatımda da açıkça görüldüğü gibi, işçilerin örgütlenme ve grev girişimlerinde "paravan" dernekler ve "direnme" toplulukları(societe de resistance) olarak kullanılmıştır⁴⁰.

Zola, XIX. yüzyıl boyunca, endüstrileşme yolundaki tüm kıta Avrupası ülkelerinde olduğu gibi Fransa'da da yaşanan emek-sermaye arasındaki yoğun mücadelenin İkinci (1852-1870) ve kısmen de 1884'e kadar Üçüncü İmparatorluk (1871-1914) dönemini, başka bir ifade çok sayıda grevin patlak verdiği, emekçiler arasında "sınıf bilinci"nin oluşmaya başladığı iki dönemi, roman tekniği çerçevesinde olumlu-olumsuz yönleriyle Germinal'e yansıtmıştır. Bu yönüyle Germinal, pek çok eleştirmen tarafından dönemin "sosyal tarihi" ve İkinci İmparatorluk yönetimini sorgulayan bir "iddianame"(acte d'accusation) olarak kabul edilmektedir⁴¹.

Romana konu olan bu zor yıllar, şüphesiz bugünkü Fransız Endüstri İlişkileri Sistemi'nin çerçevesini hazırlayan "mücadele" ve "geçiş" yıllarıdır.

⁴⁰-J. Daniel REYNAUD: a.g.e., s. 11.

⁴¹-Claude ABASTADO: a.g.e. s. 54.